

Estellés: t'estime, t'estimo, t'estim. Una proposta intertextual, lingüística, literària i musical a 2n de batxillerat

ANNA JORQUERA CASTRO
Universitat de València

1. INTRODUCCIÓ

Així com Fabra va transformar una llengua desorientada en una llengua moderna, aquest treball vol fer el mateix amb el català parlat pels joves valencians preuniversitaris de la ciutat de València, on la llengua parlada es troba majoritàriament en desús en aquest sector. Per fer-ho, hem volgut emfatitzar l'estàndard fonètic acceptable del català que marca el *Diccionari normatiu valencià* (DNV) de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL) al País Valencià, tot adaptant la normativa fabriana al territori valencià. Ho hem dut a terme a través de l'escolta, la reproducció, la discriminació de sons i la seua producció en un projecte final, els quals hem identificat en cançons de La Gossa Sorda, Obrint Pas, Aspencat, Cesk Freixas i Maria del Mar Bonet; perquè també es considera important prendre referents coneguts per l'alumnat i que connecten positivament amb el jovent. Així mateix, les cançons triades intertextualitzen versos de V. A. Estellés per poder tractar la fonètica i la dialectologia catalanes des de la música i la literatura amb l'alumnat de 2n de batxillerat. Cal esmentar la importància d'aquesta tria —fonètica, dialectologia i literatura (amb l'autor Estellés)— pel fet de ser temari exigít a la prova d'accés a la universitat (PAU) i pel caràcter poc valencianoparlant dels joves del cap i casal, i alhora per l'ensordiment comú de sons fonètics, propi de la parla apitxada de València.

La tria de la fonètica com a punt neuràlgic del treball rau en la importància d'insistir en aquesta característica del valencià, i en general de la llengua catalana, com a diferenciació d'altres llengües pròximes com pot ser, en el nostre cas, el conflicte lingüístic cap a la substitució lingüística del valencià pel castellà. D'una banda, es considera rellevant destacar tant diferenciacions fonètiques —com l'obertura vocàlica i la sonorització de l'alveolar fricativa entre la població més

jove per endinsar-los en un futur amb plena competència lingüística— com apreciacions de caràcter literari. D'altra banda, la realització d'un projecte final, a escollir per grups entre gravar un videoclip d'una cançó escoltada a l'aula o musicar un poema d'Estellés, serà més senzilla d'aconseguir si l'alumnat es troba en un context còmode i atractiu com el proposat.

2. MARC TEÒRIC

Un dels punts a considerar com a imprescindible per a la creació d'aquesta investigació en forma d'unitat didàctica de l'assignatura de valencià: llengua i literatura és el tractament de la llengua des de la literatura fins a l'aula. Tot i així, impartir aquestes dues parts alhora ha sigut sempre molt qüestionat o inclús hi ha hagut casos en què la mancança de temps ha anat en contra de l'ensenyament literari (Arenas, 2003, p. 41). L'objectiu de la PAU, entretant, rau a aconseguir que l'estudiantat adquireisca una competència completa així en la llengua oral com en l'escripta, que puguen produir textos normatius i apropiats que puguen fer servir en la seua vida professional i en les seues relacions socials. De la mateixa manera, s'han d'adequar als diferents àmbits d'ús (Ginebra, 2002, p. 66), així com ser capaços d'alludir a referents culturals i literaris i aprendre de les ensenyances dels personatges i estudiosos de la literatura pròpia, per tal d'assolir els coneixements necessaris per preparar-se per a un futur després de l'institut.

És per això, per a una major efectivitat curricular a l'hora d'interioritzar aquestes competències, que l'estudi de la llengua i de la literatura no pot concebre's ni fer-se separatament, d'igual manera que al nostre dia a dia els coneixements no estan estrictament separats ni són independents, sinó que el més convenient és fer servir l'una (la literatura) per aconseguir d'una manera més pràctica i visual l'altra (la part lingüística). Així mateix, la investigació s'ha desenvolupat en relació amb l'educació lingüística, per tractar la dialectologia i la fonètica; l'educació literària, per relacionar poesia i cançó, i la intertextualitat a l'aula.

La funció dels docents en l'àmbit de la dialectologia ha de ser la transmissió de l'estima i la vàlua a l'alumnat de les variants orals de cada zona catalanoparlant, això és, la fonètica catalana en la seua pluralitat, encara que aquest fet impliqui per consegüent l'explicació dels diferents dialectes del català i, per tant, que l'alumne analitze diversos textos segons la seua configuració dialectal. En efecte, un dels objectius principals de la unitat didàctica (UD) era fer que els estudiants reconegueren les principals varietats territorials de la llengua catalana —i, si més no, destriar-ne les característiques bàsiques que les configuren—, i valorar-les com a parts integrants de la seua llengua, com a objecte de respecte i com una font de riquesa, és a dir, un valor afegit. Quan diem això, ens referim a la simple divisió

geogràfica entre català oriental i català occidental i al fet de donar unes nocions bàsiques del català baleàric dintre del bloc oriental, perquè l'important és que es faça comprendre que el català estàndard és flexible des d'un punt de vista territorial i que té un indubtable grau de poliformisme.

Quant a l'anàlisi dialectal dels textos, la podem dur a terme a partir de textos literaris i no lingüístics com es fa prou sovint. En el nostre cas, hem volgut fer-hi al·lusió a través de la música en valencià, és a dir, cançons —que al cap i a la fi no deixen de ser poesia, literatura— que referencien i intertextualitzen versos i poemes d'Estellés.

Pel que fa a la tria musical, les cançons dels grups La Gossa Sorda, Obrint Pas i Aspencat han sigut escollides amb una finalitat normalitzadora en valencià, el precedent de les quals el podem trobar, en primer terme, en la Nova Cançó i, en segon terme, en Al Tall, qui va actuar de pont entre aquests anteriors i els grups contemporanis triats. És important mencionar que foren seleccionats per a la investigació pel fet que els cantants tenen una bona pronúncia del valencià, combinada amb un missatge potent en favor de la llengua i un ressò mediàtic significatiu (Frechina, 2011).

És ben sabut que la importància donada a la llengua respecte de la literatura és indiscutible, i que en molts casos la literatura és reduïda a uns textos determinats o a un parell de fulls per tema en els llibres de text (Bordons, 2003, p. 7; Arenas, 2003, p. 42). Aquest escàs tast literari dificulta la familiarització de l'alumnat amb els diversos gèneres literaris, ja que es poden trobar fàcilment exemples lingüístics basats en assajos o textos narratius, però es veuen poc representats gèneres com la poesia o el teatre. Si bé és important que sàpiguen a grans trets les característiques que regeixen cada gènere, ho és més que aprenquen que la literatura està en canvi continu i que les normes no són rígides sinó al contrari, que s'adapten a les necessitats que té la societat en cada moment (Bordons, 2003, p. 15). Només si incidim en la lectura contrastiva de textos es pot arribar a aconseguir una bona competència lectora i cultural entre els nostres estudiants.

Prenent aquestes bases de referència, hem introduït Estellés entre l'alumnat (Limorti, 2013, p. 557), de manera que, alhora que seguim les exigències curriculars, ens apropem mitjançant la música als seus poemes i també introduïm el context històric, social, econòmic i cultural que va marcar-lo a ell i la resta d'escriptors en llengua catalana. Particularment, aquesta UD empra el model d'innovació didàctica interdisciplinària per consolidar estratègies unides entre literatura i música (De Vicente, 2003, p. 11), pel fet que ha sigut comprovada en nombroses ocasions la seua eficàcia per fomentar a les aules de batxillerat tant l'hàbit lector i auditiu de l'alumnat com la seua motivació en aquest aprenentatge. Els intertextos de les cançons que hem fet servir funcionen d'unió entre els grups i la realitat actual amb l'escriptor i el seu context (Mendoza, Colomer i Camps, 1998, p. 5).

L'objectiu de la intertextualitat en el nostre treball és doble, donat que, alhora que es donen a conèixer poemes rellevants i significatius d'Estellés, podem treballar la fonètica i les varietats dialectals d'una manera diferent i gaudidora, a través de la música actual de grups coneguts per gran part del nostre estudiantat, cosa que facilita el seu interès pel tema que volem tractar (Quiles, 2012, p. 97).

3. METODOLOGIA

L'alumnat amb qui hem dut a la pràctica el treball se situa al barri més cèntric de València, cursa 2n de batxillerat en un institut públic i és majoritàriament castellanoparlant. Per l'edat en la qual es troben, necessiten factors i referències que els resulten propers per tal de mostrar interès i provocar la seua implicació activa d'una manera positiva en les classes de valencià. Per aquest motiu, els temes triats per a la unitat didàctica responen a les exigències del currículum del curs i de l'assignatura (preparació per a les proves PAU), i la finalitat és que tracten tant la fonètica com la dialectologia del català a través de la música en valencià actual que intertextualitza Estellés, la qual els és familiar, per tal d'evitar el rebuig de l'estudiantat.

En la taula 1 es mostra la seqüència d'activitats duta a terme durant la posada en pràctica.

Les activitats que es duren a terme estan separades per raons estructurals i per tal d'adequar-se als dos apartats que es demanen en preguntes de la PAU: dialectes (2 i 3) i fonètica (4 i subapartats). Les activitats estan alhora interrelacionades i referenciades amb poemes d'Estellés. D'afegitó, hi ha una prova de tipus test que avalua els coneixements previs (1) i una altra de final que avalua els coneixements adquirits (6). Com a segona activitat d'avaluació, en què comptaran la cooperació i participació, hauran de realitzar un treball (5).

1. *Què recordem?* L'alumnat haurà de fer un qüestionari inicial (a través d'un Kahoot —eina TIC on s'han d'emprar els telèfons mòbils dels alumnes—, amb quatre possibles respostes) per avaluar el nivell que té en cada àrea. Aquest qüestionari tindrà cinc preguntes sobre dialectologia, huit sobre fonètica i cinc sobre poesia estellesiana.

2. Primerament, l'alumnat haurà de llegir les lletres de les cançons (tres), sense música, i després les escoltarà i haurà d'identificar-ne els trets dialectals. A mesura que es vagen sentint, la professora explicarà un poc el context en què s'emmarquen les cançons i els poemes relacionats i a què fan referència. Tot seguit, s'acabaran llegint els poemes en veu alta i comentant-los a mena de debat a classe (on cadascun aportarà allò que observe o li cride l'atenció).

— 2a. *De València al paradís isolar* (cançó «Les illes», Maria del Mar Bonet).

TAULA 1
Seqüència d'activitats de la unitat didàctica

Data	Activitat	Organització	Recursos	Temps
5 febrer	1. Què recordem?	individual	ordinador, projector, accés a Internet i mòbils	15 min
	2a. De València al paradís isolat	individual i grupal	ordinador, projector, accés a Internet i dossier de treball	15 min
	2b. Vertebració de la llengua	individual i grupal	ordinador, projector, accés a Internet i dossier de treball	15 min
8 febrer	2c. Connectem nord i sud	individual i grupal	ordinador, projector, accés a Internet i dossier de treball	15 min
	3. Destriem els parlars	per parelles	dossier de treball i pissarra	10 min
	4. Som artistes	per grups de treball	un full en blanc i el tema del treball que els ha tocat	20 min
9 febrer	5a. Seràs la clau	individual i grupal	ordinador, projector, accés a Internet i dossier de treball	15 min
	5b. És l'hora del teu cant	individual i grupal	ordinador, projector, accés a Internet i dossier de treball	15 min
	5c. La poesia en moviment	individual i grupal	ordinador, projector, accés a Internet i dossier de treball	15 min
12 febrer	5d. Assumim la identitat a través de la llengua	individual i grupal	ordinador, projector, accés a Internet i dossier de treball	25 min
	6. Reforcem el contingut	individual i grupal	pissarra i full en blanc	12 min
	7. Ens convertim en periodistes	per grups de treball	full en blanc	8 min
15 febrer	8. Llums, càmera, acció! (avaluació videoprojectes)	grupals	projector i ordinador amb accés a Internet	45 min
16 febrer	9. Què hem après? (control i avaluació)	individual	Ordinador, projector, accés a Internet i mòbils	15 min
	10. Parlem amb els nostres músics	per grups de treball	Full de preguntes preparades	30 min

FONT: Elaboració pròpia.

— 2b. *Vertebració de la llengua* (cançó «Camals mullats», La Gossa Sorda). La relacionarem amb el poema «Cos mortal».

— 2c. *Connectem nord i sud* (cançó «Vaig venir del nord», Cesk Freixas).

3. *Destriem els parlars*. Es repartirà a classe un full amb un quadre on els alumnes hauran d'anar posant a mesura que es van identificant a classe els diferents trets dialectals (si pertanyen a l'oriental o a l'occidental). També hauran d'anotar si els han tret inductivament ells o els han completat amb la informació posterior que s'ha dit a classe.

4. *Som artistes*. S'explicarà que s'ha de fer un treball grupal en què els alumnes hauran de distribuir-se en sis grups de quatre persones (són vint-i-quatre alumnes) i fer un vídeo, per al qual se'ls assignarà un tema. Tindran tres opcions a escollir a l'atzar a través de papers doblegats dins d'un saquet (es triarà una «mà innocent» de cada grup):

— Musicar un poema d'Estellés (a elecció del grup).

— Fer un videoclip d'alguna cançó en valencià que intertextualitze Estellés (com els exemples que hem vist a classe, als quals es podrà recórrer si no tenen ja el videoclip fet) i penjar-lo a Youtube.

— Fer un *book trailer* sobre *Llibre de meravelles* i penjar-lo a Youtube.

En el temps que reste de la sessió, els grups hauran de començar a fer un guió sobre allò que treballaran i com ho duran a terme. Els components del grup hauran de fer, a banda, un diari del procés i dels dies de treball, qui acudeix, quant treballa cadascun, etc., que hauran de lliurar a la professora el dia de la presentació dels vídeos.

5. En primer lloc, l'estudiantat haurà de llegir les lletres de les cançons a mesura que es vagen a sentir (quatre), sense música (per tal de preguntar dubtes), i, en segon lloc, s'escoltaran i hauran d'identificar els trets dialectals marcats a cada cançó. Conforme es vagen escoltant, la professora explicarà el context a què es refereixen, tant les cançons com els poemes als quals fan referència. Per últim, s'acabaran llegint els poemes en veu alta i es comentaran a classe (on cadascun aportarà allò que observe o li cride l'atenció) i l'alumnat s'autocorregirà les paraules. La professora explicarà també el quadre vocàlic i el de fonètica sintàctica.

— 5a. *Seràs la clau*. En la primera cançó («Quan caminàvem», Aspencat), l'alumnat buscarà les grafies destacades en negreta i dividirà les vocals tòniques assenyalades en *e* i *o* obertes o tancades. Relacionarem la cançó amb el poema «M'aclame a tu».

— 5b. *És l'hora del teu cant*. En la segona cançó («La vida sense tu», Obrint Pas), buscaran les paraules destacades en negreta i aniran dividint el so de la *essa* en sonora o sorda segons els criteris fonètics sintàctics. La relacionarem amb el poema «Cant de Vicent».

— 5c. *La poesia en moviment*. En la tercera cançó («La flama», Obrint Pas), l'estudiantat buscarà les paraules destacades en negreta i classificarà les conso-

nants en sonores o sordes segons els criteris fonètics sintàctics. Relacionarem la cançó amb el poema «14» del poemari *Mural del País Valencià*, vol. II.

— 5d. *Assumim la identitat a través de la llengua*. En la quarta cançó («No hem oblidat», *Obrint Pas*), l'alumnat buscarà les grafies destacades en negreta i anirà dividint les consonants o els dígrafs depenent si sonoritzen o ensordeixen. Relacionarem amb el segon poema del capítol «Propietats de la pena», del *Llibre de meravelles*.

6. *Reforcem el contingut*. La professora anotarà a la pissarra activitats de reforç i d'ampliació de la part gramatical de la UD, tant de dialectologia, com de fonètica sintàctica, com d'obertura vocàlica.

7. *Ens convertim en periodistes*. Organitzats pels grups de treball, cadascun haurà de formular entre tres i cinc preguntes per proposar als nostres músics convidats en l'entrevista que faran en l'última sessió. Vindran diferents grups de música en valencià (cançons de grups que hem sentit a classe) per resoldre dubtes i fer una exposició d'allò que volien aconseguir amb la música en valencià. Mentre es du a terme aquesta tasca, la professora resoldrà dubtes de l'alumnat sobre les preguntes que han de formular, sobre els temes de fonètica i dialectologia o sobre el treball grupal.

8. *Llums, càmera, acció!* Com a activitat d'avaluació, a banda del Kahoot final, es visualitzaran els vídeos dels diferents grups de treball. Abans de veure'ls a Youtube, hauran de fer una petita presentació del treball davant la classe per contextualitzar-lo, comentar les dificultats que se'ls han presentat i com les han resoltes. Cada grup també haurà d'avaluar els companys i tenir en compte, entre altres coses, l'originalitat, la producció i la bona pronúncia del valencià.

9. *Què hem après?* L'alumnat haurà de fer un qüestionari final (a través d'un altre Kahoot semblant a l'inicial) per avaluar el nivell que cada alumne ha adquirit en cada àrea i el percentatge de millora.

10. *Parlem amb els nostres músics*. Convidarem els músics d'Obrint Pas Xavi Sarrià (cantant i guitarra rítmica) i Albert Benavent (trompeta, també músic d'Aspencat), i Josep Nadal (cantant) i Pere J. Pons (dolçaina i veus) de La Gossa Sorda. L'alumnat els farà unes preguntes que hauran preparat prèviament i els músics els explicaran breument com ha sigut fer música en valencià en un territori com el nostre, les dificultats, els avenços, etc. Per últim, els nostres músics faran un tast en directe de la seua música amb un parell de cançons.

Pel que fa al material necessari per a dur a terme les activitats, serà imprescindible un dossier per alumne amb les lletres de les cançons que es faran servir a classe, les poesies que s'intertextualitzen amb aquestes (de manera consecutiva, lletra de la cançó i poema de referència) i un full amb un quadre resum de la teoria sobre dialectologia i fonètica.

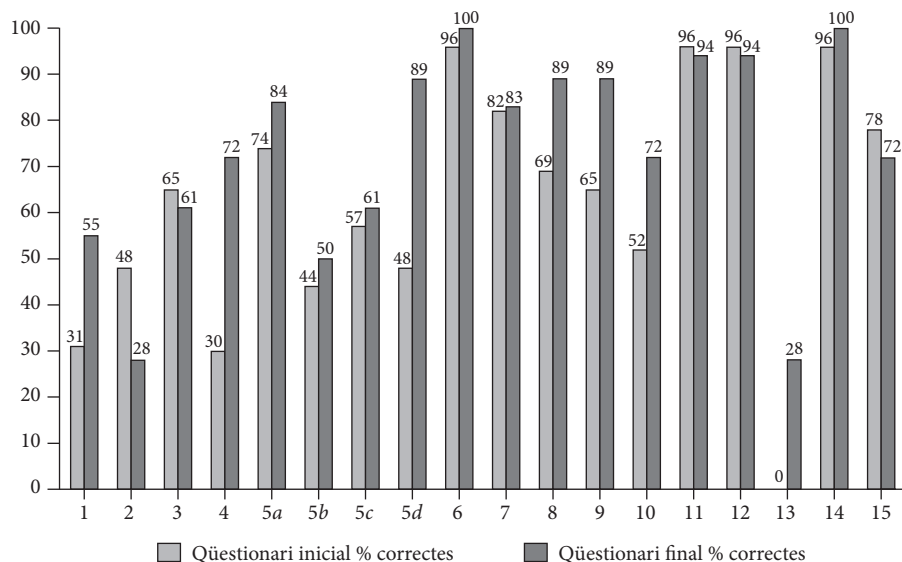
4. ANÀLISI DELS RESULTATS

Volem partir de la comparativa entre el qüestionari inicial i el final, i a través de l'atenta observació a l'hora de dur a terme les activitats i les diferents pràctiques de la UD, veure si hi ha hagut un progrés per part de l'alumnat, observar els percentatges de respostes encertades i comprovar si el sexe és determinant (variable que resulta poc rellevant a causa de l'heterogeneïtat dels alumnes, díhuit xiques i cinc xics). Per fer l'anàlisi de les dades, hem dut a terme una adaptació simplificada del mètode qualitatiu, on s'examinen amb precisió dades més concises en una mostra de públic molt concreta i la comunicació entre enquestadora (en aquest cas la docent que imparteix les sessions) i l'estudiantat enquestat (la classe de 2n de batxillerat sobre la qual s'ha dut a terme l'anàlisi), és més horitzontal, però també s'observa la constància de cada dia de treball.

En relació amb els qüestionaris inicials i finals, hem classificat les dades obtingudes a través dels dos Kahoots indicant cada pregunta i tenint en compte el total d'alumnes que hi havia a l'aula. Després, s'ha fet la divisió entre aquells que han respost incorrectament i aquells que han respost correctament. Amb aquest gràfic s'observa la comparació de les dues proves, la inicial i la final, l'impacte i la possible millora de la realització de la UD. S'ha pogut observar que l'alumnat ha aconseguit uns majors resultats en el qüestionari final que en l'inicial, en tretze de les díhuit preguntes que s'han realitzat.

No s'ha d'oblidar que les preguntes inicials resultaven d'una exigència inferior a aquelles fetes *a posteriori*. Pel que fa a les cinc preguntes on no se superava el nombre d'encerts a la prova final respecte de la inicial, val a dir que es deu a una dificultat afegida: contenien excepcions o continguts de major estudi poc tractats a l'aula (i on s'esperava un esforç afegit basat en l'estudi autònom a casa). Però, al cap i a la fi, només han sigut aquests cinc casos: dos respostes han sigut majors (contestades correctament) en el Kahoot inicial que en el final per dos punts de diferència sobre cent (diferència, per tant, poc apreciable), i en els altres quatre casos, d'una banda, la diferència continuava sent molt reduïda en dos (entre quatre i sis per cert només de marge), i en l'últim cas hi ha hagut un 20 % de diferència (com es pot observar al gràfic 1).

Aquesta desigualtat es pot explicar de la manera següent: la qüestió respon a la pregunta referent a paraules que contenen la o oberta, i mentre que en el qüestionari inicial quasi la meitat han respost correctament, en el final hem posat en una de les quatre opcions a triar una excepció (*pou*), i això ha confós gran part de l'estudiantat (50%), que ha escollit eixa opció seguint la regla general, però ens informa que no ha estudiat ni ha prestat gaire atenció quan hem parlat de les excepcions. Pel que fa a la resta de casos, el resultat conclouent esde-

GRÀFIC 1. Resultats de les quinze preguntes dels qüestionaris inicials i finals.

FONT: Elaboració pròpia.

vé positiu, sobretot en algunes preguntes de fonètica i de dialectologia, en què el resultat és més diferenciat i ha augmentat amb escriure respecte del qüestionari inicial.

5. CONCLUSIONS

En aquesta unitat didàctica volíem donar a conèixer la música en valencià i familiaritzar l'alumnat amb la figura d'Estellés mitjançant aquesta música. El resultat ha sigut satisfactori perquè ha fet que els alumnes que no escoltaven aquest tipus de música despertaren interès i curiositat per ella, sobretot pel fet que un poeta haja estat tan mencionat a través dels seus versos per grups de música que senten sobretot un gruix de població adolescent i jove, qüestió que els ha impactat força. Una altra qüestió que es pretenia dur a terme és treballar conjuntament els apartats de llengua i literatura en l'assignatura de valencià, on no només siguen rellevants els coneixements, sinó també el treball en la manera d'expressar-los. També s'ha treballat la fonètica i la dialectologia del català a través de cançons, alhora que aquestes remeten a poemes de l'autor valencià esmentat, que es treballa en les reflexions grupals i, a més, es relaciona amb el seu context històric i es compara i al·ludeix a l'entorn valencià actual.

Les dades reunides indiquen una millora en els coneixements de l'alumnat, tant en fonètica, com en dialectologia, com en poesia estellesiana relacionada amb la literatura contemporània i el context en què ens trobem en l'actualitat. Altrament, cal remarcar els resultats recollits satisfactòriament després d'executar la UD a l'aula. A més, hem aconseguit que s'instruïsquen i fomenten el pensament crític, que assimilien allò que implica treballar en grup, alhora que aprenen divertint-se i que la música en valencià pot mostrar diferents reflexions si la sabem mirar des de la perspectiva correcta. Comptat i debatut, hem comprovat la necessitat de les cançons a l'aula com un recurs metodològic de gran impacte entre l'alumnat, de la mateixa manera que el fet d'apropar els textos a l'estudiantat a través de la música actual.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ARENAS, Carme (2003). «Literatura a la classe de llengua. És possible l'equilibri?». *Articles de Didàctica de la Llengua i de la Literatura*, núm. 31 (juliol), p. 41-46.
- BORDONS, Glòria (2003). «Relacions entre llengua i literatura». *Articles de Didàctica de la Llengua i de la Literatura*, núm. 31 (juliol), p. 7-15.
- FRECHINA, Javier (2011). *La cançó en valencià: Dels repertoris tradicionals als gèneres moderns*. València: Publicacions de l'AVL. (Recerca; 14)
- GINEBRA, Jordi (2002). «La llengua i la literatura al BUP i al COU: balanç i lliçons per al futur». *Articles de Didàctica de la Llengua i de la Literatura*, núm. 26 (gener), p. 65-72.
- LIMORTI, Paül (2013). «Vicent Andrés Estellés en els llibres de text de l'assignatura de Valencià (1974-2012)». A: SALVADOR, Vicent; PÉREZ SALDANYA, Manuel (ed.). *L'obra literària de Vicent Andrés Estellés: Gènere, tradicions poètiques i estil*. 1a ed. València: Publicacions de l'AVL, p. 557-574.
- MENDOZA, Antonio; COLOMER, Teresa; CAMPS, Anna (1998). «Intertextualitat». *Articles de Didàctica de la Llengua i de la Literatura*, núm. 14 (gener), p. 5-12.
- QUILES CABRERA, M. Carmen (2012). «Entre pinceles y libros: textos para un enfoque intertextual e interdisciplinar en el aula de lengua». *Revista de la Red de Universidades Lectoras*, núm. 6 (desembre), p. 97-116.
- VICENTE-YAGÜE, M. Isabel de (2013). «Introducción y fundamentación teórica: un planteamiento interdisciplinar para la educación literaria y la educación musical». A: *La intertextualidad literario-musical: Una estrategia didáctica para la animación a la lectura y la audición musical*. 1a ed. Barcelona: Octaedro, p. 11-26.